

na sahiptir. Kasnak dört taraftan kemerli payandalarla desteklenmiştir. Kiremit örtülü olan kubbe yarım küre biçiminde olmayıp kasnağın hatlarını devam ettiren bir piramit şeklindedir. Caminin bitişiğinde, alt katında kâgır kemerleri bulunan bol pencereci bir ilâve kısım vardır.

Caminin kible tarafında uzanan geniş hazîrenin içinde ise yakın bir tarihe kadar sekiz köşeli bir plana göre yapılmış olan ve kubbesi kiremit örtülü Arslan Paşa Türbesi bulunmaktaydı.

BİBLİYOGRAFYA :

Evlîya Çelebi, *Seyahatnâme*, VIII, 648-649; A. Bon, *Retour en Grèce*, Atina 1952, s. 115; Ayverdi, *Avrupa'da Osmanlı Mi'mârî Eserleri IV*, s. 293-294, 369.

SEMAVİ EYİCE

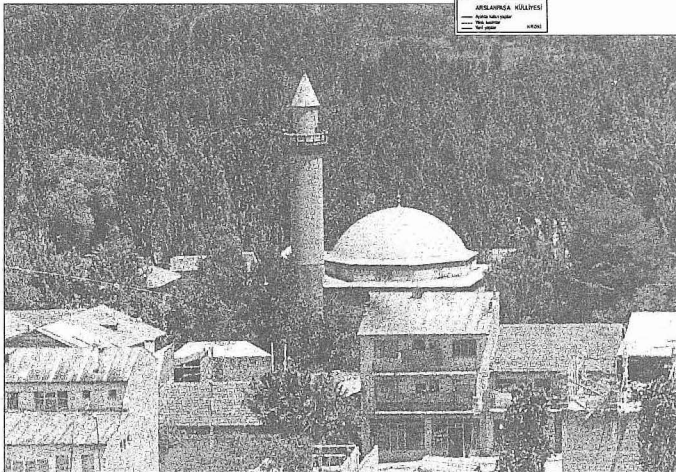
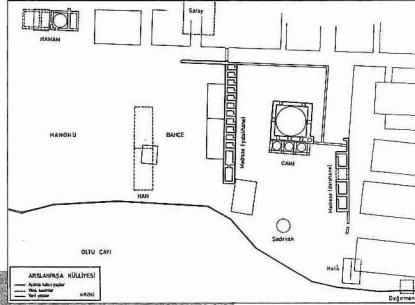
ARSLAN PAŞA KÜLLİYESİ

Erzurum'un Oltu ilçesinde saray, medrese, mektep, cami, han, hamam, çarşı ve bir değirmenden meydana gelen XVII. yüzyıla ait külliye.

Bugün yalnız camisi faal durumda olan külliye Çıldır Atabegleri'nden, 1680 yılında idam edilen Kars Muhafızı Mehmed Arslan Paşa tarafından yaptırılmıştır. Mevcut kitâbelerden 1075'te (1664-65) tamamlandığı anlaşılmaktadır. Oltu çayı kenarından başlayıp geniş bir alana yayılan yapıların merkezinde tamamen kesme taştan yapılmış kare planlı ve tek kubbeli cami yer alır. Cümle kapısı üzerindeki 1075 tarihli inşa kitâbesinden başka kapı kemerinin dışında, son cemaat yerinin orta kubbesi kemerinde ve avlu kapısında birer kitâbe daha bulunmaktadır. 1077 (1666-67) tarihli vakfiyesi ise Vakıflar

Arşivi'ndedir. Harime giriş, sivri kemerli ve üzeri üç kubbe ile örtülü son cemaat yerindedir. 13.40 m. çapında olan kubbe ve sivri kemerli tromplarla geçilmiştir. Mahfil, vâiz kürsüsü ve minareye duvar içinden açılan merdivenlerle çıkarılır. İç mekân kireç sıvalıdır ve taş mihrabın bordüründeki geometrik motifler dışında süslemesi yoktur. Son cemaat yerinin mihrabiyeleri ile cümle kapısındaki süslemelerde Osmanlı geleneklerinden farklı mahallî özellikler hâkimdir. Pencere alınlıklarının dış yüzlerindeki kabartma yazılar ise yalnız bu camide bulunmaktadır. Kuzeybatı köşedeki prizma biçimi kaide üzerinde yükselen silindirik minare, iki renkli taş işçiliğiyle Doğu Anadolu'daki kısa minare tipine girmektedir.

Cami avlusunun doğu ve batısında sıralanan beşik tonoz örtülü medrese hücreleri, basit ölçüde Fâtih ve Süleymaniye medreseleri gibi planlanmış ve batıdakiler dersane, doğudakiler yatakhane olarak kullanılmıştır. Batıdaki hücrelerde ikişer pencere, doğudakilerde dışarıya bakan birer aydınlatma menfezi mevcut olup hücreler ayrıca dolap nişleri ve ocaklarla da teşkilâtlandırılmıştır. Bugün medresenin, vakfiyede sayılarının yirmi beş olduğu belirtilen hücrelerinden ayakta kalmış olanları, yapılan bazı değişiklik ve ilâvelerle Kur'an kursu binası olarak kullanılmak-

Arslan Paşa Külliyesi'nin planı ve külliye içindeki cami - Oltu / Erzurum

tadır. Avlusunun kuzeyinde bir şadırvan, güneyinde de bir hazîre yer almaktadır.

Külliye'nin halen enkaz durumunda bulunan saray, çarşı, han ve değirmeni Rus-Ermeni işgali sırasında yağmalanıp yakılmıştır. Hamam ise şahıs mülkü haline gelmiş ve sıcaklık kısmı dışındaki bölümleri yıkılarak yerine modern evler yapılmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Konyalı, *Erzurum Tarihi*, s. 520-524; M. Adil Özer, *Tarihte Çıldır Atabegleri ve Torunları*, Erzurum 1971, s. 87-88; R. Hüseyin Ünal, "Erzurum İli Dahilindeki Anıtlar Üzerine Bir İnceleme", *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Araştırma Dergisi*, VI, Erzurum 1974, s. 83-84; Abdüsselâm Uluçam, "Oltu'da Arslanpaşa Külliyesi", *VD*, XVII (1983), s. 93-107.

ABDÜSSELÂM ULUÇAM

ARSLAN b. SELÇUK

(أرسلان بن سلجوق)

(ö. 423/1032)

Selçuklu hânedanının atası olan Selçuk'un büyük oğlu.

Bazı kaynaklarda kendisinden İsrâil olarak bahsedilmekle birlikte daha çok Türkçe adı Arslan Yabgu ile şöhret bulan bu Selçuklu beyi, ilk defa Karahanlılar'la Sâmanîler arasındaki mücadeleye dikkatleri üzerine çekti. Karahanlı Hükümdarı Buğra Han Hârûn b. İlig Han, Sâmanî topraklarının bir kısmını işgal edince (992) Sâmanî Hükümdarı II. Nuh, Selçuk'tan yardım istedi. O da oğlu Arslan kumandasındaki bir orduyu Sâmanîler'e yardıma gönderdi. Arslan'ın yardımıyla Karahanlılar'ı mağlûp eden Sâmanîler istilâ edilen topraklarını geri aldılar. Bu münasebetle Buhara-Semer kant arasındaki Nur kasabası Selçuklular'a yurt olarak verildi. Karahanlılar ile Sâmanîler gibi birbirleriyle mücadele halinde olan iki devlet arasında kalan Selçuklular, mahirane siyasetleriyle bu bölgede varlıklarını sürdürmeyi başardılar. Karahanlı İlig Han Nasr'ın Ekim 999'da Buhara'yı zaptederek Sâmanî Hükümdarı Abdülmelik ve hânedan mensuplarını Özkent'e sürmesiyle Sâmanîler Devleti fiilen sona erdi. Bu hadise Arslan'ın ve ona bağlı Türkmenler'in nüfuz ve itibarını daha da arttırdı. Karahanlılar'ın elinden kaçmayı başaran Sâmanî şehzadesi Ebû İbrâhim el-Müntasır Karahanlılar'a karşı yine Arslan'dan yardım istemek zorunda kaldı. Birlikte Semerkant civarına geldiler. Kûhek denilen